

การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของ
นายกรัฐมนตรีไทย: กรณีศึกษาหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
และนายชวน หลีกภัย

The Use of Language in Keynote Address on Thai
Language and Literature by Prime Minister of
Thailand: Case Study of M.R. Kukrit Pramoj and
Mr. Chuan Leekpai

รุ่งโรจน์ ต้นประดิษฐ์^{1*}, วรวรรณ ศรียาภัย², วรัญญา ยิ่งยงค์ศักดิ์³, และปาริชาติ โปธิ⁴
Rungroj Tonpradit¹, Warawat Sriyabhaya², Warunya Yingyongsak³
and Parichart Pothi⁴

Received: September 4, 2023

Revised: November 2, 2023

Accepted: November 6, 2023

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Thai Language Program, School of Liberal Arts, University of Phayao.
(Email : rungrawai@hotmail.com)

*Corresponding Author

² สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Thai Language Program, School of Liberal Arts, University of Phayao.
(Email : waaraathaanaa@yahoo.co.th)

³ สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Thai Language Program, School of Liberal Arts, University of Phayao.
(Email : warunya.yi@up.ac.th)

⁴ สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Thai Language Program, School of Liberal Arts, University of Phayao.
(Email : parichart.po@up.ac.th)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย และเพื่อสังเคราะห์เอกลักษณ์และอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย โดยคัดเลือกบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของทั้ง 2 คน คนละ 1 บท แล้ววิเคราะห์จากตัวบทเป็นหลัก ตามแนวทางการใช้คำและถ้อยคำที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้น ผลการศึกษาบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช พบการใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำเชื่อม การใช้คำลงท้าย และการใช้คำทับศัพท์ บทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของนายชวน หลีกภัย พบการใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำเชื่อม การใช้ความเปรียบ และการใช้ภาษาถิ่น ด้านการสังเคราะห์เอกลักษณ์และอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย พบว่าด้านเอกลักษณ์การใช้ภาษา ปากฎการใช้คำและถ้อยคำ ที่แสดงลักษณะร่วมของทั้ง 2 คนในการใช้ภาษา พบการใช้คำและถ้อยคำ ใน 3 ลักษณะที่เหมือนกัน คือการใช้คำนาม คำสรรพนาม และการใช้คำเชื่อม โดยพบการใช้คำสามัญนาม วิสามานยนาม คำบุรุษสรรพนาม และการใช้คำเชื่อมจำนวนมาก ด้านอัตลักษณ์การใช้ภาษา พบว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีการใช้คำและถ้อยคำที่มีลักษณะเด่นด้านการใช้คำเชื่อม และการใช้คำลงท้ายที่แสดงความสุภาพจำนวนมาก และมีการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบการพูด มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมอย่างเห็นได้ชัด ส่วนบทปาฐกถาของนายชวน หลีกภัย เป็นหัวข้อเกี่ยวกับภาษาถิ่น จึงทำให้เนื้อหาของนายชวน หลีกภัยมีการยกตัวอย่างภาษาถิ่น โดยเฉพาะภาษาถิ่นใต้ประกอบเพื่ออธิบายเป็นจำนวนมาก มีการอ้างอิงบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคมเป็นอย่างดี มีสำนวนการใช้ภาษา การใช้คำเปรียบเทียบทั้ง

ปรากฏการใช้คำเปรียบ และไม่ปรากฏการใช้คำเปรียบ เพื่อประกอบการพูดให้
มีน้ำหนักโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของภาษาถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ : เอกลักษณะ, อุตลักษณ์, การใช้ภาษา, บทปาฐกถา, นายกรัฐมนตรีไทย

Abstract

This study aims to analyze the use of language in Keynote Address on Thai language and literature of M.R. Kukrit Pramoj and Mr. Chuan Leekpai and to synthesize the uniqueness and identity of language use in Keynote Address on Thai language and literature by M.R. Kukrit Pramoj. and Mr. Chuan Leekpai by selecting a speech on Thai language and literature of the two people, 1 chapter each, and then analyzing it mainly from the text. According to the theory of words and phrases that the researcher has synthesized. The results of a study of M.R. Kukrit Pramoj's keynote address on Thai language and literature found that the use of nouns, pronouns, conjunction, suffixes, and transliteration. Chuan Leekpai's discourse on Thai language and literature found the use of nouns, pronouns, conjunctions, simile, and local languages. Synthesis of the uniqueness and identity of language use in Keynote Address on Thai language and literature by M.R. Kukrit Pramoj. and Mr. Chuan Leekpai found that appeared to use words and phrases that show the common characteristics of the two people. In the use of language found the use of words and phrases in 3 characteristics that are the same consisting of the use of nouns, pronouns, and the use of conjunctions. It was found that the use of Common Noun,

Proper Noun, Personal Pronoun, and the use of many conjunctions regarded to the identity of the use of language, it was found that M.R. Kukrit Pramoj used words and phrases that were characterized by the use of conjunctions including the use of many polite endings and the use of English transliteration to accompany the speech. Mr. Chuan Leekpai's speech is different from M.R. Kukrit's speech because M.R. Kukrit used content from literature obviously. Chuan Leekpai's speech was about local dialects. Therefore, the content of Mr. Chuan Leekpai provided examples of local dialects, especially the Southern dialects to describe and references to well-known people in society. There was the use of idioms and metaphor, with and without word of comparison for gaining the weight of speech to persuade the audience to see the importance of the dialect better.

Keywords: Uniqueness, Identity, Language, Keynote Address, Thai Prime Minister

บทนำ

ปาฐกถา คือ ถ้อยคำหรือเรื่องราวที่บรรยายในที่ชุมนุมชนให้ผู้ฟังรับรู้เรื่องราว ผ่านการแสดงความคิดเห็น การเสนอแนะ และการบอกเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่มีความสำคัญของผู้พูด อาจเป็นการบรรยาย หรือการอธิบายขยายความ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างถ่องแท้ องค์กรปาฐกจะต้องมีการเตรียมตัวเป็นอย่างดี พูดตรงกับหัวข้อเรื่องที่กำหนดให้โดยตรงไปตรงมา มีหลักฐานอ้างอิงที่ถูกต้องสมเหตุสมผล ดังนั้นองค์กรปาฐกจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ ความรอบรู้และประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งรูปแบบ กลวิธี และวัจนลีลา หรือลีลาภาษาในการพูดเป็นอย่างดี

ผู้นำประเทศ หรือ ผู้นำองค์กร เป็นผู้ที่จะต้องใช้ทักษะทางการพูด รวม

ถึงมีความรู้ความสามารถด้านการใช้ภาษาในการสื่อสารกับผู้อื่น โดยเฉพาะ นายกรัฐมนตรี ที่เป็นผู้นำของประเทศ เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อทิศทางของภาษา และวรรณกรรมเป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการใช้ภาษาสื่อสารกับคนหมู่มาก เป็นทั้งนักเขียนและนักพูดที่มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อทิศทางของภาษาและวรรณกรรม เช่นเดียวกับ นายชวน หลีกภัย ผู้มีความสามารถทางศิลปะการใช้ภาษาในการพูดเป็นอย่างดี จนได้รับสมญานามอันเป็นที่ทราบกันดีว่า “ใบมีดโกนอาบน้ำผึ้ง”

ด้านลีลาการใช้ภาษา ทั้งการใช้คำและถ้อยคำเป็นลักษณะหนึ่งที่มีความสำคัญที่ส่งผลต่อการแสดงตัวตนของผู้แสดงปาฐกถา ดังที่รุ่งโรจน์ ต้นประดิษฐ์ วิเชษฐชาย กมลสัจจะ และวรวรรณ ศรียาภัย (2564) ได้ศึกษาการเชื่อมโยงความในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของนายกรัฐมนตรีไทย พบการเชื่อมโยงความที่พบมากที่สุด คือ การใช้คำเชื่อม การเชื่อมโยงความที่พบน้อยที่สุดคือ การใช้ศัพท์ ในลักษณะการใช้คำลูกกลุ่ม โดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใช้ภาษาในบทปาฐกถาที่เป็นทางการมากกว่าคนอื่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พบการเลือกใช้คำเป็นอย่างดี ใช้คำเชื่อมในการเชื่อมโยงความมากที่สุด และนายชวน หลีกภัย มีการยกตัวอย่างประกอบการพูดอย่างชัดเจน สอดคล้องกับปรมาพร สว่างแก้ว (2556) ที่ศึกษาลีลาภาษาของ คำ ผกา ในบทความทางการเมืองที่ตีพิมพ์ลงในมติชนสุดสัปดาห์ พ.ศ. 2553-2554 และงานของพลอย ลวณะมาลัย (2547) ที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มาพิจารณา จะพบว่า ลีลาภาษา หรือวจนลีลา เป็นลักษณะสำคัญที่ส่งผลต่อการแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของแต่ละคน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย และเพื่อสังเคราะห์เชิงเปรียบ

เทียบการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสนใจและเป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องเหมาะสมตามระดับภาษาและบริบทการใช้ภาษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาด้านการใช้คำ และการใช้ถ้อยคำในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย
2. เพื่อสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเอกลักษณ์และอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารหรือตัวบท แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำ และถ้อยคำ
2. ศึกษาทำความเข้าใจบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทย เรื่อง “สามก๊ก” ในทรศนะของข้าพเจ้า ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (2553) และ “ภาษาถิ่นก็ภาษาไทย” ของนายชวน หลีกภัย (2538) อย่างละเอียด
3. วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำและถ้อยคำวิเคราะห์บทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทย เรื่อง “สามก๊ก” ในทรศนะของข้าพเจ้า ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ภาษาถิ่นก็ภาษาไทย ของนายชวน หลีกภัย โดยการวิเคราะห์จะประยุกต์ใช้แนวคิดการใช้คำและถ้อยคำ

ในการพิจารณาจากตัวบทเป็นหลัก

3.1 การวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการใช้คำและถ้อยคำของวรรณธน์ ศรียาภัย (2557) สุนันท์ อัญชลีนุกุล (2563) วิจิษฐ์ ภาณุพงศ์ และอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล (2552)

3.2 การสังเคราะห์ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีการสังเคราะห์ความรู้จากการอ่านของ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2561)

4. เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ สรุปผลและอภิปรายผล

ผลการศึกษา

จากการศึกษา เรื่อง อัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของนายกรัฐมนตรีไทย กรณีศึกษาหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย โดยผู้วิเคราะห์ได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีการใช้คำและถ้อยคำที่สังเคราะห์ได้ มาวิเคราะห์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทย เรื่อง “สามก๊ก” ในทรศนะของข้าพเจ้า ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (2553) และ “ภาษาถิ่นก็ภาษาไทย” ของนายชวน หลีกภัย (2538) โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากตัวบทเป็นหลัก ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย และการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ลักษณะการใช้ภาษาด้านการใช้คำและถ้อยคำ ในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย

1. การใช้คำและถ้อยคำ ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

ผู้วิเคราะห์ได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีการใช้คำและถ้อยคำ โดยพิจารณาจากตัวบทเป็นหลัก ผลการศึกษาด้านการใช้คำและถ้อยคำ ในบทปาฐกถาทงภาษาและ

วรรณกรรมไทย เรื่อง “สามก๊ก” ในทรศนะของข้าพเจ้า ของหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช (2553) พบการใช้คำและถ้อยคำที่เป็นลักษณะเด่นมากที่สุดใน 5 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำเชื่อม การใช้คำ ลงท้าย และการใช้คำทับศัพท์ บทความนี้จึงเลือกนำเสนอเพียง 5 ลักษณะดังกล่าวเท่านั้น ดังต่อไปนี้

1.1 การใช้คำนาม คำนาม เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อคน สัตว์ สิ่งของ พืช สถานที่ สภาพของวัตถุสิ่งของ ลักษณะของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม พบลักษณะเด่นในการใช้คำนาม 2 ลักษณะ คือ สามานยนาม และ วิสามานยนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“สามก๊ก เป็นวรรณกรรมที่มีใจของจีนเสียแล้ว เป็นวรรณกรรมของโลกก็ว่าได้ มีการแปลออกมาหลายภาษาเหลือเกิน...” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 93)

จากข้อความข้างต้น คำสามานยนาม ได้แก่ “วรรณกรรม” “โลก” “ภาษา” คำวิสามานยนาม ได้แก่ “สามก๊ก” “จีน”

“เราถือกันว่า ปีหนึ่งต้องเล่นละครสองเรื่อง คือเรื่องรามเกียรติ์ เป็นละครที่เล่นบูชาพระนารายณ์ เรื่องอุณรุท เป็นละครที่เล่นบูชาพระอิศวร ในวังจะต้องมี” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 94)

จากข้อความข้างต้น คำวิสามานยนาม ได้แก่ “รามเกียรติ์” “พระนารายณ์” “อุณรุท” “พระอิศวร” คำสามานยนาม ได้แก่ “ละคร” “วัง”

1.2 การใช้คำสรรพนาม คำสรรพนาม เป็นคำที่ใช้แทนชื่อ หรือแทนคำนาม โดยไม่ต้องกล่าวคำนามนั้นซ้ำ การปรากฏของคำสรรพนาม จะอยู่ในตำแหน่งเดียวกันกับคำนาม คือประธานและกรรมของประโยค พบลักษณะเด่นที่สุด ในการใช้คำบุรุษสรรพนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ที่นี้มาเข้าจริง ๆ ก็นี่ถึงเรื่อง สามก๊ก เขาบอกว่าในทรศนะของข้าพเจ้า ก็รู้สึกว่ามันบีบตัวเองให้เกิดทรศนะขึ้นมา ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องใหญ่”

มากครับ” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 93)

จากข้อความข้างต้น การใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ได้แก่ “ข้าพเจ้า” “ผม” การใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 3 ได้แก่ “เขา” “มัน”

“มีนักโบราณคดีหรือนักวรรณคดีอังกฤษคนหนึ่ง ชื่ออะไรผมก็ลืมไปแล้ว แอบบอกว่า สามก๊กเขียนขึ้นในราชวงศ์หยวน” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 93)

จากข้อความข้างต้น การใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ได้แก่ “ผม” การใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 3 ได้แก่ “เขา” “มัน”

1.3 การใช้คำเชื่อม คำเชื่อม เป็นคำที่ทำหน้าที่เชื่อมคำ วลี ประโยค เข้าเป็นเนื้อความเดียวกัน หรือมีความสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจกันและกัน พบการใช้คำเชื่อม 4 ลักษณะ ได้แก่ คำเชื่อมสมภาค คำเชื่อมอนุประโยค คำเชื่อมเสริม และคำเชื่อมสัมพันธ์สาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ท่านอาจารย์บอกไม่ใช่ แต่ผมก็รับปากว่าจะไป” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 91)

จากข้อความข้างต้น “แต่” เป็นการใช้คำเชื่อมสมภาค เชื่อมประโยคกับประโยค

“เมืองเจ้าพระยามหานครสำคัญเกือบจะเท่ากับเมืองหลวง เพราะฉะนั้นหลักฐานในทางเอกสารต่างๆย่อมจะมีอยู่มาก แต่ว่าถึงอย่างนั้นก็ขาดหายเพราะในระหว่างที่กรุงศรีอยุธยาเป็นจราชลทางเมืองนครศรีธรรมราชก็ไม่ปกตินัก” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 94)

จากข้อความข้างต้น “เพราะฉะนั้น” “แต่ว่า” “เพราะ” เป็นการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร

“แม่อยากให้ผมผันวรรณยุกต์เป็น เลาเจียน ม้าเฉียว ไม่ได้เอาเรื่องวรรณคดีอะไรเลย เพราะฉะนั้นมันก็เป็นวิีสอนหนังสือเด็กอีกวิธีหนึ่งให้ผั่นเก่ง” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 96)

จากข้อความข้างต้น “เลย” เป็นการใช้คำเชื่อมเสริม “เพราะฉะนั้น” เป็นการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร

ส่วนหนังสือร้อยแก้วที่แปลมาจากภาษาอื่นนั้น ส่วนใหญ่เป็นหนังสือจีน (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 96)

จากข้อความข้างต้น “ที่แปลมาจากภาษาอื่น” เป็นคำเชื่อมอนุประโยค ชนิดคำเชื่อมคุณานุประโยค ทำหน้าที่ขยายนามวลี หนังสือร้อยแก้ว และร่วมกับนามวลี หนังสือร้อยแก้ว เป็นประธานของประโยค

1.4 การใช้คำลงท้าย คำลงท้าย เป็นคำที่ปรากฏในตำแหน่งสุดท้ายของประโยค ไม่มีความหมายเด่นชัดในตัว คำลงท้ายแต่ละคำอาจมีหลายรูป ซึ่งต่างกันในเสียงวรรณยุกต์ ความสั้นยาวของเสียงสระ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือคำลงท้ายแสดงทัศนภาวะ คือคำลงท้ายเพื่อแสดงเจตนาต่าง ๆ เช่น สิ่ง ชักชวน ขอร้อง โนมน้าวหรือความรู้สึกริกริย อีกประเภทหนึ่งคือคำลงท้ายแสดงมรรยาท คือคำลงท้ายเพื่อแสดงความสุภาพ ความไม่สุภาพ หรือความเป็นกันเองเช่น ครับ ค่ะ อะ วะ ยะ พบการลงท้าย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- *ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องใหญ่มากครับ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 93)*

- *ปัญหาที่ว่าสามก๊กเขียนขึ้นเมื่อไหร่ ปัญหานี้แปลกครับ ไม่มีใครตอบ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 93)*

- *อ่านแล้วขลุ่ย คุณ ภาษาไทยเลิศขนาดไหน (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 98)*

- *คุณลองอ่านหนังสือพิมพ์ดูเถอะ หรืออ่านบทวิจารณ์ของนักเขียนบางคน (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 104)*

จากข้อความข้างต้น “ครับ” เป็นการใช้คำลงท้ายแสดงมรรยาท แสดงความสุภาพ “สิ” “เถอะ” เป็นการใช้คำลงท้ายแสดงทัศนภาวะ

1.5 การใช้คำทับศัพท์ บทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยเรื่อง “สามก๊ก” ในทรศนะของข้าพเจ้า ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช พบการใช้คำทับศัพท์จากภาษาต่าง ๆ ที่เด่นชัดคือ การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- “ท่านบอกพูดเปิดการสัมมนา ท่านบอกพูดอะไรก็ได้ ผมบอกอ้ออย่างนี้เขาเรียก *Keynote speech* ใช้ใหม่ล่ะ” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2553: 91)

- “หนังสือประจำพระนครของกรุงเทพานั้นจะต้องมีอะไรบ้างที่เรียกได้ว่าเป็น *National literature* หรือวรรณคดีของชาติที่จะต้องมีเอาไว้” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2553: 94)

จากข้อความข้างต้น “Keynote speech” และ “National literature” เป็นการใช้คำทับศัพท์ที่มาจากภาษาอังกฤษ

2. การใช้คำและถ้อยคำ ของนายชวน หลีกภัย

ผู้วิเคราะห์ได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีการใช้คำและถ้อยคำ โดยพิจารณาจากตัวบทเป็นหลัก ผลการศึกษาการใช้คำและถ้อยคำ ในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทย เรื่อง ภาษาถิ่นก็ภาษาไทย ของนายชวน หลีกภัย (2538) พบการใช้คำและถ้อยคำที่เป็นลักษณะเด่นมากที่สุดใน 5 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำเชื่อม การใช้ความเปรียบ และการใช้ภาษาถิ่น บทความนี้จึงเลือกนำเสนอเพียง 5 ลักษณะดังกล่าวเท่านั้น ดังต่อไปนี้

2.1 การใช้คำนาม การใช้คำนาม คำนาม เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อคน สัตว์ สิ่งของ พืช สถานที่ สภาพของวัตถุสิ่งของ ลักษณะของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม พบลักษณะเด่นในการใช้คำนาม 3 ลักษณะคือ สามานยนาม วิสามานยนาม และ อาการนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ภาษาไทย เป็นภาษาที่มีความไพเราะ มีความงดงาม และมี ความหลากหลาย ที่สามารถใช้ได้โดยไม่จำเป็นต้องทับศัพท์ของภาษาอื่นเลย

เกือบทั้งหมด” (ชวน หลีกภัย, 2538: 23)

จากข้อความข้างต้น “ภาษา” “ภาษาอื่น” เป็นการใช้คำ
สามัญนาม ส่วนคำว่า “ภาษาไทย” คำว่า “ไทย” เป็นการใช้คำวิสามัญนาม
และ “ความไพเราะ” “ความงดงาม” “ความหลากหลาย” เป็นการใช้อาการนาม

“คนบ้านเราพูดภาษาจีนเยอะเยอะ แต่เมื่อหาล่ามสักคนหนึ่ง
เพื่อแปลระหว่างที่คุยกับนายกรัฐมนตรีของจีน มีปัญหา” (ชวน หลีกภัย, 2538: 28)

จากข้อความข้างต้น “คนบ้านเรา” “ภาษา” “ล่าม” “นายก
รัฐมนตรี” เป็นการใช้คำสามัญนาม “จีน” เป็นการใช้คำวิสามัญนาม ส่วน
คำว่า “ของ” ไม่ใช่คำนาม เป็นเพียงคำแสดงความเป็นเจ้าของ หรือคำบุพบท

นอกจากนั้น ยังปรากฏการใช้หน่วยนามที่ทำหน้าที่เหมือนหน่วย
สรรพนาม ได้แก่ หน่วยเรียกชื่อเฉพาะ และหน่วยเรียกตำแหน่ง เป็นจำนวนมาก
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ถ้าเราใช้ภาษาสงขลาเป็นภาษากลาง คุณไตรรงค์ (นายไตรรงค์
สุวรรณศิริ) คงจะพูดชัดที่สุดในบรรดาคนทั้งหลายที่ใช้ภาษาไทย” (ชวน หลีกภัย,
2538: 24)

“จิรนนท์ พิตรปรีชา ซึ่งเป็นคนบ้านเดียวกัน เขียนภาษาถิ่น
ได้ดี” (ชวน หลีกภัย, 2538: 26)

“เมื่อปี 2518 มีการเลือกตั้งซ่อมคุณทองดี อิศราชีวิน ที่เชียงใหม่
(ชวน หลีกภัย, 2538: 27)

“คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และท่านอธิบดีกรมศิลปากรในสมัย
นั้น (ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์)” (ชวน หลีกภัย, 2538: 31)

ผมขออธิบดีกรมทางหลวงว่า ท่านช่วยออกแบบศาลาริมทาง
แต่ละภาคตามลักษณะสถาปัตยกรรมแต่ละถิ่น ซึ่งอธิบดีกรมทางหลวงเคยตอบ
จดหมายผมมาเมื่อหลายปีมาแล้วว่า ท่านเห็นด้วยแต่ทางปฏิบัติจริง ๆ ปรากฏว่า
ยังไม่ได้ทำ เวลานี้กำลังขอกันอยู่ แล้วก็ผมให้ท่านคุณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นประธานในกรรมการชุดดังกล่าวนี้ (ชวน หลีกภัย, 2538: 30)
จากข้อความข้างต้น “คุณไตรรงค์ (นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี)”
“จิรพันธ์ พิตรปรีชา” “คุณทองดี อิศราชีวิน” “คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์”
“ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์” เป็นหน่วยเรียกชื่อเฉพาะ “ท่านอธิบดีกรมศิลปากร”
“อธิบดี” “คณบดี” เป็นหน่วยเรียกตำแหน่ง

2.2 การใช้คำสรรพนาม คำสรรพนาม เป็นคำที่ใช้แทนชื่อหรือแทนคำนาม โดยไม่ต้องกล่าวคำนามนั้นซ้ำ การปรากฏของคำสรรพนาม จะอยู่ในตำแหน่งเดียวกันกับคำนาม คือประธานและกรรมของประโยค พบลักษณะเด่นในการใช้คำสรรพนาม 4 ลักษณะคือ บุรุษสรรพนาม ประพันธสรรพนาม นิยมสรรพนาม และอนิยมสรรพนาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผมจะยกตัวอย่างในภาคใต้ “เพลงบอก” ซึ่งฟังมาตั้งแต่เด็กๆ และมีความหมายที่ทำให้เราฟังแล้วก็รู้สึกตื่นตื้น เรามีกความรู้สึกหวนไหวไปกับข้อความ กับสำเนียงที่เขาขับ (ชวน หลีกภัย, 2538: 25)

จากข้อความข้างต้น “ผม” เป็นการใช้นิยมสรรพนาม บุรุษที่ 1 “ซึ่ง” “ที่” เป็นการใช้นิยมสรรพนาม

เมื่อปี 2518 มีการเลือกตั้งซ่อมคุณทองดีอิสราชีวินที่เชียงใหม่ เราก็ไปหาเสียงที่เชียงใหม่ ผมได้คำมาคำหนึ่ง แล้วก็จำมาจนเดี๋ยวนี้ แล้วก็ใช้เวลาไปภาคเหนือ เขาโจมตีคู่ต่อสู้ว่า พี่น้องเลือกคนของเราดีกว่า อย่าเลือกคนนั้น (ชวน หลีกภัย, 2538: 27)

จากข้อความข้างต้น “เรา” “ผม” เป็นการใช้นิยมสรรพนาม บุรุษที่ 1 “เขา” เป็นการใช้นิยมสรรพนาม บุรุษที่ 3

แต่ผมคิดว่าเรื่องนี้คงไม่ใช่เป็นปัญหาที่ไม่มีคนแก้ แต่ว่าคงมีปัญหาสำหรับความถนัดของคน ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้รู้ แต่ว่าเมื่อไม่ได้เตรียมตัว และก็ไม่ได้อ่านในเรื่องนี้ เมื่อแปลก็มีปัญหา (ชวน หลีกภัย, 2538: 28)

จากข้อความข้างต้น “นี้” “นั้น” เป็นการใช้นิยมสรรพนาม

อีกอย่างหนึ่งนี่ก็ว่า อะไรที่มาจากในกรุงต้องสวยงาม และถูก
ต้องตามผู้ใหญ่อต้องการ (ชวน หลีกภัย, 2538: 24)

จากข้อความข้างต้น “อะไร” เป็นการใช้คำอนิยมนสรพนาม
ภาษาก็เป็นศิลปะเหมือนกัน อาจจะไม่ทราบว่ามีมาจากไหน ภาษา
ไทยของเราเป็นของเรา เป็นของจริงอยู่ที่ไหน เพราะว่าเราพยายามก่อกำขึ้นมา โดย
ไม่มีหลักฐาน ไม่มีมารอบคอบพอ (ชวน หลีกภัย, 2538: 24)

จากข้อความข้างต้น “ไหน” เป็นการใช้คำปลุจฉาสรพนาม
“ที่ไหน” เป็นการใช้คำอนิยมนสรพนาม

2.3 การใช้คำเชื่อม คำเชื่อม เป็นคำที่ทำหน้าที่เชื่อมคำ วลี
ประโยค เข้าเป็นเนื้อความเดียวกัน หรือให้เนื้อความมีความสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อ
ความหมายให้เข้าใจกันและกัน พบการใช้คำเชื่อม 4 ลักษณะ ได้แก่ คำเชื่อมสม
ภาค คำเชื่อมอนุประโยค คำเชื่อมเสริม และคำเชื่อมสัมพันธ์สาร ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

ผมมีความภาคภูมิใจในภาษาของเราเอง และผมคิดว่าเมื่อภาษา
ถิ่นก็เป็นภาษาไทย ภาษาถิ่นก็เป็นความภาคภูมิใจ มีความไพเราะ มีความงดงาม
ทุกถิ่น (ชวน หลีกภัย, 2538: 24)

จากข้อความข้างต้น “และ” เป็นการใช้คำเชื่อมสมภาค
เชื่อมประโยคกับประโยค

ภาษาก็เป็นศิลปะเหมือนกัน อาจจะไม่ทราบว่ามาจากไหน
(ชวน หลีกภัย, 2538: 24)

จากข้อความข้างต้น “ว่า” เป็นการใช้คำเชื่อมอนุประโยค ชนิด
เชื่อมนามานูประโยค

แต่ในทางปฏิบัติจริง ก็คิดว่าจะเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนได้ยาก
นอกจากจะเก็บสิ่งเหล่านั้นทิ้งเอาไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาในวันข้างหน้า
อย่างไรก็ตาม ผมคิดว่าถ้าเทียบกับคนรุ่นผมที่บังเอิญได้สัมผัสต้อง

ถิ่น และโตในท้องถิ่นก็อาจจะเก็บภาษาถิ่นในชีวิตได้มาก (ชวน หลีกภัย, 2538: 29)

จากข้อความข้างต้น “อย่างไรก็ตาม” เป็นการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร

2.4 การใช้ความเปรียบ เป็นการใช้รูปภาษาหนึ่งแสดงการเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึงหน่วยภาษาหนึ่งซึ่งมีนัยทางความหมายในเชิงเปรียบเทียบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาจะนั่ง “จิ้งกเหมือนครกบดตำ บ่ปากสักคำเหมือนบดตำครก” (ชวน หลีกภัย, 2538: 27)

จากข้อความข้างต้น มีความหมายถึง การนั่งเฉย ไม่พูดอะไรเลย หรือไม่ต่อสู้เพื่อเป็นปากเป็นเสียงแก่ผู้อื่น “ครกบดตำ” แสดงการเปรียบเทียบหน่วยภาษา “นั่งจิ้งก” และ “บดตำครก” แสดงการเปรียบเทียบ “บ่ปากสักคำ” โดยใช้ “เหมือน” เป็นกลไกทางภาษาในการเปรียบเทียบ

พูดถึงความยากจนของคนในชนบท ความยากลำบากของพี่น้องชาวอีสาน การแย่งกันกินแย่งกันอยู่ และความไม่มีจะกิน ไม่มีจะอยู่ ท่านใช้คำว่า *จ๋ำป่นจนถั่วแตก จ๋ำปลาแตกจนหนอนวิน* (ชวน หลีกภัย, 2538: 27)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้จะไม่ปรากฏคำเปรียบเทียบ แต่ก็แสดงความหมายให้เห็นเชิงเปรียบเทียบระหว่างความยากจนขั้นแค้นของพี่น้องชาวอีสาน กับสำนวน *จ๋ำป่นจนถั่วแตก จ๋ำปลาแตกจนหนอนวิน*

2.5 การใช้ภาษาถิ่น ภาษาถิ่น เป็นภาษาย่อยที่ใช้พูดจากันในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นภาษาที่มีลักษณะของถ้อยคำและสำเนียง ซึ่งจะแสดงถึงเอกลักษณ์ ความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นของแต่ละภาคในประเทศไทย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำว่า “ทำอะไร” จะไม่มีความไพเราะเท่ากับ “ทำไร่” ในภาษาไทยใต้ คำว่า “พูด” จะไม่มีความหมายลึกซึ้งเท่ากับคำว่า “ແหลง” ในภาษาไทย เช่นเดียวกับคำว่า “พูด” ในภาษากลาง คงจะให้ความหมายเท่ากับคำว่า “เว้า”

คำว่า “อู้” ในภาษาอีสานหรือภาษาของพี่น้องทางเหนือของเราไม่ได้ (ชวน หลีกภัย, 2538:25)

จากข้อความข้างต้น “ทำไร่” เป็นการใช้ภาษาถิ่นใต้ มีความหมายในภาษาถิ่นกลางว่า ทำอะไร

“แหลง” เป็นการใช้ภาษาถิ่นใต้ มีความหมายในภาษาถิ่นกลางว่า “พูด”

“เว้า” เป็นการใช้ภาษาถิ่นอีสาน มีความหมายในภาษาถิ่นกลางว่า “พูด”

“อู้” เป็นการใช้ภาษาถิ่นเหนือ มีความหมายในภาษาถิ่นกลางว่า “พูด”

“ดอกบานไม่รู้โรย” บ้านผมเรียกว่า “ดอกกุนหยี่” ทิศทางก็ไม่ใช่ทิศเหนือ ทิศใต้ ผมจำได้แม่พูดว่า “ไปทางหัวนอน” คือ “ไปทางทิศใต้” แต่ถ้าบอกว่า “ไปทางข้างตั้น” คือ “ไปทางทิศเหนือ” (ชวน หลีกภัย, 2538: 26)

จากข้อความข้างต้น “ดอกกุนหยี่” เป็นการใช้ภาษาถิ่นใต้ มีความหมายในภาษาถิ่นกลางว่า “ดอกบานไม่รู้โรย”

“ไปทางหัวนอน” เป็นการใช้ภาษาถิ่นใต้ มีความหมายในภาษาถิ่นกลางว่า “ไปทางทิศใต้”

“ไปทางข้างตั้น” เป็นการใช้ภาษาถิ่นใต้ มีความหมายในภาษาถิ่นกลางว่า “ไปทางทิศเหนือ”

สังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการใช้ภาษาโดยภาพรวมที่แสดงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย

จากการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการใช้ภาษาโดยภาพรวมที่แสดงอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นการสังเคราะห์การใช้ภาษาโดยพิจารณาจากตัวบทเป็นหลัก โดยสามารถแยกออก

เป็น 2 ลักษณะ คือ เอกลักษณะการใช้ภาษา และ อัตลักษณ์การใช้ภาษาของแต่ละคน ปรากฏผลการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

1. เอกลักษณะการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย

จากการสังเคราะห์เอกลักษณะการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย ปรากฏการใช้คำและถ้อยคำ ที่แสดงลักษณะร่วมของทั้ง 2 คนในการใช้คำและถ้อยคำ ใน 3 ลักษณะที่เหมือนกัน คือการใช้คำนาม คำสรรพนาม และการใช้คำเชื่อม โดยทั้ง 2 คน พบการใช้คำสามัญนาม วิสามานยาม คำบุรุษสรรพนาม การใช้คำเชื่อมจำนวนมาก ทั้ง 2 คน ใช้คำสรรพนามแทนตนเองว่า “ผม” เสมอ แม้จะเป็นการแสดงปาฐกถา แต่ก็ไม่ได้สร้างบรรยากาศทางวิชาการจนเกินไป ทั้งยังมีการเลือกใช้คำที่มีความสุภาพ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของทั้ง 2 คน ว่าเป็นคนอ่อนน้อม นุ่มนวล และสุภาพ ซึ่งเป็นลักษณะที่ผู้นำหรือนักพูดที่ได้รับการยอมรับฟังมี สอดคล้องกับ วรวรรณ์ ศรียาภัย (2560) ที่กล่าวไว้ว่า ความอ่อนน้อมแสดงได้ด้วยพฤติกรรม ทั้งความประพฤติและการพูด เช่น การไหว้ ไค้คำนับ การกล่าวสวัสดิ์ ขอบคุณ ขอโทษ หรือกล่าวชื่นชม เช่น เยี่ยม ดี ดีมาก ถูกต้อง เหล่านี้ควรเป็นสิ่งที่นักพูดผู้ยอดเยี่ยมต้องมี ด้านการใช้คำเชื่อม ทั้ง 2 คน มีการใช้คำเชื่อม 4 ลักษณะ ได้แก่ คำเชื่อมสมภาค คำเชื่อมอนุประโยค คำเชื่อมเสริม และคำเชื่อมสัมพันธสาร เรียงร้อยประโยคต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างสั่นไหว เลือกใช้คำธรรมดา เข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่ราบรื่น ไม่ระคายหู แฝงไปด้วยชั้นเชิงในการแสดงปาฐกถา และแสดงให้เห็นถึงความนุ่มลึกทางการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดความแจ่มแจ้ง ชัดเจนในเนื้อความที่ทั้ง 2 คน ต้องการถ่ายทอดไปยังผู้ฟังอีกด้วย

2. อัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทงภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย

2.1 อัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

การใช้ภาษาโดยภาพรวมที่แสดงอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากนักวิชาการ และกวีต่าง ๆ อย่างมากมายว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นอย่างดี และมีความสามารถทางวรรณศิลป์เป็นอย่างมาก สอดคล้องกับพลอย ลวณะมาลย์ (2547) ที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้ว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ปราโมช เป็นบุคคลสำคัญที่มีผู้กล่าวถึงมากและเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ หลายด้าน จึงมีผู้ยกย่องให้เป็นศิลปิน กวีและนักปราชญ์ บทปาฐกถาของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีการใช้คำและถ้อยคำที่มีลักษณะเด่นด้านการใช้คำเชื่อม 4 ลักษณะ ได้แก่ คำเชื่อมสมภาค คำเชื่อมอนุประโยค คำเชื่อมเสริม และคำเชื่อมสัมพันธ์สาร แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการใช้ภาษาเป็นอย่างดี และการใช้คำลงท้ายที่แสดงความสุภาพจำนวนมาก ดังตัวอย่างเช่น

*เคยมีหนังสือร้อยแก้วมาจากอิหร่าน เพราะอิหร่านเคยเข้ามา
มีอิทธิพลในทางวัฒนธรรมอยู่มาก สมัยก่อนในสมัยพระนารายณ์มหาราช และ
ก็หลังรัชกาลนั้นลงมา (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2553: 95)*

*ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องใหญ่มากครับ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว.,
2553: 93)*

*ปัญหาที่ว่าสามก๊กเขียนขึ้นเมื่อไหร่ ปัญหานี้แปลกครับ ไม่ยก
มีใครตอบ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., 2553: 93)*

ถึงแม้ว่าบทแสดงปาฐกถาของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในครั้งนี้ จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมที่มีความสำคัญในอดีต และมีเนื้อหาแนววิชาการที่อาจต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมประกอบความเข้าใจ แต่

หม่อมราชวงศ์คีตกุฑ์ ปราโมช ก็สามารถแสดงปาฐกถา ประกอบการยกตัวอย่าง ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ โดยการเลือกใช้คำธรรมดา เข้าใจง่าย และสร้างความกระจ่าง ในเนื้อหา ดังตัวอย่างเช่น

แต่ทว่าหนังสือสมัยรัชกาลที่ 1 ที่แปลออกมาแล้วยังอยู่จน บัดนี้ คงมีคนอ่านกันในสมัยรัชกาลที่ 1 มีอยู่ 2 เรื่อง คือ ไชยยัน เรื่องหนึ่ง เรื่อง สามก๊ก อีกเรื่องหนึ่ง ไชยยัน นั้น โปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังหลังเป็นประธาน ในการแปล ส่วนเรื่อง สามก๊ก นั้นโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาคลัง (หน) เป็น ประธานในการแปล ทำไมจึง 2 คน ก็อยากจะขอเรียนให้ทราบ ว่า กรมพระราชวัง หลังก็ดี เจ้าพระยาคลัง (หน) ก็ดี เคยอยู่ในคณะทูต ที่ไปผูกสัมพันธ์ไมตรีกับ ประเทศจีนในสมัยพระเจ้ากรุงจีน เพราะวังหลังเองนั้น เมื่อสถาปนาเป็นกรุง รัตนโกสินทร์ ชาวบ้านเองเรียกเจ้าปึกกิ้ง แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญพอ สมควร (คีตกุฑ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 96)

และด้วยเหตุที่หม่อมราชวงศ์คีตกุฑ์ ปราโมช สำเร็จการศึกษา จากต่างประเทศ จึงทำให้มีการใช้ คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ประกอบการพูด ดังตัวอย่างเช่น

ท่านบอกพูดเปิดการสัมมนาท่านบอกพูดอะไรก็ได้ผมบอกอ้อ อย่างนี้เขาเรียก Keynote Speech ใช้ใหม่ละ (คีตกุฑ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 91)

หนังสือประจำพระนครของกรุงเทพฯ นั้นจะต้องมีอะไรบางอย่างที่ เรียกได้ว่าเป็น National literature หรือวรรณคดีของชาติที่จะต้องมีเอาไว้ (คีตกุฑ์ ปราโมช, ม.ร.ว, 2553: 94)

2.2 อัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและ วรรณกรรมไทยของนายชวน หลีกภัย

การใช้ภาษาโดยภาพรวมที่แสดงอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบท ปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของนายชวน หลีกภัย เนื้อหามีการยกตัวอย่าง ภาษาถิ่น โดยเฉพาะภาษาถิ่นใต้ประกอบ เพื่ออธิบายเป็นจำนวนมาก อาจเพราะนายชวน เป็นชาวจังหวัดตรัง และด้วยหัวข้อที่ใช้ในการแสดงปาฐกถา

ของนายชวน หลีกภัย เป็นหัวข้อเกี่ยวกับภาษาถิ่น จึงทำให้เนื้อหาที่มีความแตกต่างจากหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมอย่างเห็นได้ชัด ดังตัวอย่างเช่น

คำว่า “ทำอะไร” จะไม่มีความไพเราะเท่ากับ “ทำไร้” ในภาษาใต้ คำว่า “พูด” จะไม่มีความหมายลึกซึ้งเท่ากับคำว่า “ແหลง” ในภาษาใต้ เช่นเดียวกับคำว่า “พูด” ในภาษากลาง คงจะให้ความหมายเท่ากับคำว่า “เว้า” คำว่า “อู้” ในภาษาอีสานหรือภาษาของพี่น้องทางเหนือของเราไม่ได้ (ชวน หลีกภัย, 2538: 25)

นอกจากนั้น ยังมีสำนวนการใช้ภาษา การใช้คำเปรียบเทียบ ทั้งปรากฏการใช้คำเปรียบ และไม่ปรากฏการใช้คำเปรียบ ที่แสดงถึงความสามารถทางการพูด จนได้รับฉายานาม ไบมีตโกนอบน้ำผึ้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถ้าเราให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองหลวง ผมคิดว่าคำเมืองก็ คงจะเป็นภาษามาตรฐาน ภาษากรุงเทพฯ ก็อาจจะกลายเป็นภาษาถิ่น หรือถ้า ใช้ภาษาสุพรรณบุรีเป็นภาษากลาง คนสุพรรณบุรีคงหัวเราะเยาะคนกรุงเทพฯ ว่าคนกรุงเทพฯ พูดเหน่อ ถ้าเราใช้ภาษาสงขลาเป็นภาษากลาง คุณไตรรงค์ (นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี) คงจะพูดชัดที่สุดในบรรดาคนทั้งหลายที่ใช้ภาษาไทย (ชวน หลีกภัย, 2538: 24)

ท้ายที่สุด ลักษณะเนื้อหาในบทปาฐกถาของนายชวน หลีกภัย มีการยกตัวอย่างประกอบการพูดที่ชัดเจน มีการอ้างอิงบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคมเป็นอย่างดี เช่น คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คุณไตรรงค์ สุวรรณคีรี คุณจิระนนท์ พิตรปรีชา คุณทองดี อีสระชีวิน ดังตัวอย่างเช่น

...ศิลปินแห่งชาติ เป็นเรื่องที่ผมเริ่มไว้ตั้งแต่สมัยผมเป็นรัฐมนตรี เพราะอยากรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ แล้วก็ดีใจที่สิ่งเหล่านี้ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และท่านอธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้น (ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์) ได้มีส่วนช่วยในการที่จะทำให้นโยบายเหล่านี้เกิดขึ้น (ชวน หลีกภัย, 2538: 31)

สรุปผล

จากการศึกษาการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของนายกรัฐมนตรีไทย กรณีศึกษาหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย ผลการศึกษาบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช พบการใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำเชื่อม การใช้คำลงท้าย และการใช้คำทับศัพท์ บทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของนายชวน หลีกภัย พบการใช้คำนาม การใช้คำสรรพนาม การใช้คำเชื่อม การใช้ความเปรียบ และการใช้ภาษาถิ่น ด้านการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการใช้ภาษาโดยภาพรวมที่แสดงอัตลักษณ์การใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย ด้านเอกลักษณ์การใช้ภาษา ปรากฏการใช้คำและถ้อยคำ ที่แสดงลักษณะร่วมของทั้ง 2 คนในการใช้ภาษาใน 3 ลักษณะที่เหมือนกัน คือการใช้คำนาม คำสรรพนาม และการใช้คำเชื่อม โดยพบการใช้คำสามัญนาม วิสามานยนาม คำบุรุษสรรพนาม และการใช้คำเชื่อมจำนวนมาก ด้านอัตลักษณ์การใช้ภาษา พบว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีการใช้คำเชื่อม และการใช้คำลงท้ายจำนวนมาก และพบการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบการพูด ส่วนบทปาฐกถาของนายชวน หลีกภัย มีการยกตัวอย่างภาษาถิ่น โดยเฉพาะภาษาถิ่นใต้ประกอบการอธิบาย มีการอ้างอิงบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคมเป็นอย่างดี มีสำนวนการใช้ภาษา การใช้คำเปรียบเทียบทั้งปรากฏการใช้คำเปรียบ และไม่ปรากฏการใช้คำเปรียบ

อภิปรายผล

จากการศึกษาการใช้ภาษาในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของนายกรัฐมนตรีไทย กรณีศึกษาหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายชวน หลีกภัย พบการใช้คำและถ้อยคำใน 3 ลักษณะที่เหมือนกัน คือการใช้คำนาม คำสรรพนาม และการใช้คำเชื่อม โดยทั้ง 2 คน พบการใช้คำสามัญนาม

วิสามานยาม คำบุรุษสรรพนาม การใช้คำเชื่อม จำนวนมาก อาจเนื่องมาจากบทปาฐกถาของทั้ง 2 คนเป็นบทปาฐกถาที่เป็นทางการ และใช้บุคคล หรือวรรณกรรมในการอ้างอิง และด้วยทั้ง 2 คน เป็นผู้ที่มีความสามารถทางการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างดีเยี่ยมจนเป็นที่ยอมรับ จึงทำให้มีการใช้คำเชื่อมในบทปาฐกถาอย่างสอดคล้อง ลื่นไหล และยอดเยี่ยม สอดคล้องกับพลอย ลวณะมาลัย (2547) ที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผลการศึกษาพบว่าประโยคส่วนใหญ่ที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใช้มีลักษณะประโยคยาว มีคำเชื่อมข้อความต่าง ๆ ให้เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ทำให้เนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และด้วยบทปาฐกถาของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นการแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับพระชนเสวนส่วนตัวที่มีต่องานวรรณกรรม และผู้ฟังเป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัย จึงส่งผลให้บทปาฐกถาของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีการใช้ภาษาในระดับกึ่งทางการขึ้นไปจนถึงภาษาระดับทางการ ซึ่งมีความแตกต่างออกไปจากบทปาฐกถาของนายชวน หลีกภัย ที่ใช้ภาษาในระดับกึ่งทางการลงไปถึงภาษาระดับไม่เป็นทางการ ทั้งบทปาฐกถาของนายชวน หลีกภัย ยังปรากฏการใช้คำภาษาลิ่นจำนวนมาก อาจเนื่องมาจากเป็นหัวข้อเกี่ยวกับภาษาลิ่น ที่มีการยกตัวอย่างประกอบภาษาอื่น ๆ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นบทปาฐกถาของนายชวน หลีกภัย ยังมีจุดเด่นในการยกตัวอย่างประกอบการพูดที่ชัดเจน มีการอ้างอิงบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคมเป็นอย่างดีประกอบบทปาฐกถา ทำให้ผู้ฟังเห็นภาพตามที่นายชวนต้องการสื่อสาร สอดคล้องกับ รุ่งโรจน์ ต้นประดิษฐวิเศษฐชาย กมลสัจจะ และวรวรรณ ศรียาภัย (2564) ที่ได้ศึกษาการเชื่อมโยงความในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของนายกรัฐมนตรีไทย ผลการศึกษาพบว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใช้ภาษาในบทปาฐกถาที่เป็นทางการและนายชวน หลีกภัย มีการยกตัวอย่างประกอบการพูดอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษากลวิธีการใช้ภาษาด้านอื่น ๆ เช่น การเชื่อมโยงความ การใช้ความเปรียบ หรือการใช้ประโยคตามเจตนาผู้ส่งสาร จากบทปาฐกถาของนายกรัฐมนตรีคนอื่น ๆ หรือปรากฏทางภาษาไทยที่นอกเหนือจาก 2 คนนี้ ก็จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสนใจและเป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องเหมาะสมตามระดับภาษาและบริบทการใช้ภาษาต่อไป

บรรณานุกรม

- ศีกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (2553). “สามก๊ก”ในวรรณคดีของข้าพเจ้า. ใน *นิตยา มาศะวิสุทธิ (บรรณาธิการ), ศีกฤทธิ์พุด: วรรณกรรมกับสังคม*. (น. 8-12). ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- ชวน หลีกภัย. (2538). *ภาษาถิ่นก็ภาษาไทย*. ใน *นิตยา มาศะวิสุทธิ และคณะ (บรรณาธิการ), วารสารภาษาและหนังสือฉบับพิเศษ : ภาษาไทยของเรา*. (น. 23-31). ปีที่ 26 ฉบับที่ 1-2 (เม.ย. 2537 – มี.ค. 2538). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัฒน์ อินทรพร. (2558). *ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ัญญา สังข์พันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพมหานคร: นาคร.
- ปรมาพร สว่างแก้ว. (2556). *ลีลาภาษาของ คำ ผกา ในบทความทางการเมืองที่ตีพิมพ์ลงในมติชนสุดสัปดาห์ พ.ศ. 2553-2554*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- พลอย ลวณะมาลัย. (2547). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลีลาภาษาในงานวรรณกรรมประเภทสารคดีประวัติศาสตร์ของ ม.ร.ว. ศีกฤทธิ์ ปราโมช*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2561). *หน่วยที่ 15 การสังเคราะห์ความรู้จากการอ่าน*. ใน

มนัสนันท์ จริตงาม (บรรณาธิการผู้ช่วย), เอกสารการสอนชุดวิชา การอ่านภาษาไทย หน่วยที่ 9-15. (น. 15-36 – 15-39). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รุ่งโรจน์ ต้นประดิษฐ์, วิเชษฐชาย กมลสัจจะ และวรวรรณ ศรียาภย์. (2564).

การเชื่อมโยงความในบทปาฐกถาทางภาษาและวรรณกรรมไทยของนายกรัฐมนตรีไทย. วารสารช่อพะยอม, 32(1), 131-153.

วรวรรณ ศรียาภย์. (2557). การเขียนเพื่อการสื่อสาร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

----- . (2560). พุดให้สัมผัสทิวลิป : หลักการและศิลปะวิธี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตร ภาณุพงศ์ และอนันต์ เหล่าเลิศวรกุล. (2552). บทที่ 2 ชนิดของคำ. ใน วิจิตร ภาณุพงศ์ และคณะ (บรรณาธิการ), บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3: ชนิดของคำ วลี ประโยคและสัมพันธ์สาร. (น. 16-65). กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

สุนันท์ อัญชลีนุกุล. (2563). หน่วยที่ 3 คำและการสร้างคำในภาษาไทย. ใน พรพิมล นุ่นปาน (บรรณาธิการผู้ช่วย), เอกสารการสอนชุดวิชา ลักษณะภาษาไทย หน่วยที่ 1-7. (น. 3-5 – 3-34). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.